

ХОРХЕ ЛУИС БОРХЕС
ПРЕДПОСЛЕДНАТА ВЕРСИЯ
НА ДЕЙСТВИТЕЛНОСТТА

Превод от испански: Румен Стоянов, 1994

chitanka.info

Франсиско Луис Бернардес току-що публикува една страстна вест за онтологичните спекулации на книгата *Мъжествената възраст на човечеството*, съставена от граф Кожибски: книга, която не познавам. В това общо разглеждане на метафизическите произведения на този съотечественик ще трябва следователно да се придържам към чистото изложение на Бернардес. Разбира се, не възнамерявам да заместя бляскавата категоричност на неговата проза с моята — съмняваща се и разговорна. Предавам началното обобщение:

Три измерения има животът според Кожибски. Дължина, ширина и дълбочина. Първото измерение съответства на растителния живот. Второто измерение принадлежи на животинския живот. Третото измерение равнозначни на човешкия живот. Животът на растенията е живот по дължина. Животът на животните е живот на ширина. Животът на хората е живот в дълбочина.

Смятам, че ми е позволена една елементарна забележка тук — относно подозрителността към мъдрост, основаваща се не върху една мисъл, а просто върху едно удобство на подредбата, каквото представляват трите условни измерения. Пиша *условни*, защото — поотделно — никое от измеренията не съществува: винаги има обеми, никога — повърхности, линии или пък точки. За по-голяма словесна щедрост тук ни се предлага едно пояснение на трите условни порядъка на органичното, растение-животно-човек, посредством не по-малко условните порядъци на пространството: дължина-ширина-дълбочина (последното — в преносния смисъл на време). Не вярвам, че простата симетрия на две от човешките подредби е достатъчна, за да обясни неизмеримата и загадъчна действителност и тя да стане нещо различно от празно аритметично ласкателство. Следва оповестяването на Бернардес:

Растителната жизненост се определя от глада за слънце. Животинската жизненост — от охотата за пространство. Първата е неподвижна. Втората е динамична. Жизненият стил на растенията, преки създания, е просто спокойствие. Жизненият стил на животните, непреки създания, е свободно движение.

Същностната разлика между растителния живот и животинския живот се състои в една представа. Представата за пространство. Докато растенията не я познават, животните я притежават. Едните, твърди Кожибски, живеят, трупайки енергия,

а другите — трупайки пространство. И над двете съществувания, неподвижното и подвижното, човешкото съществуване разпростира своята превъзхождаща оригиналност. В какво се състои тази превъзхождаща оригиналност на човека? В това, че човекът, съсед на растителното, трупащо енергия, и на животинското, трупащо пространство, трупа време.

Така подхваната, тази триделбена подредба на света изглежда като разновидност или заемка от четириделбената подредба на Рудолф Щайнер. По-щедър спрямо единството с вселената, той изхожда от естествената история, а не от геометрията, и вижда у човека своего рода списък или обобщение на нечовешкия живот. Прокарва съответствие между просто неподвижното *пребиваване* на минералите и умрелия човек; между прокрадващото се и мълчаливо присъствие на растенията и спящия човек, а единствено сегашното и забравящо присъствие на животните сравнява с това на сънуващия човек. (Вярното, несръчно вярното, е, че разкъсваме вечните трупове на първите и че използваме спането на другите, за да ги поглъщаме или даже за да им открадваме по някое цвете, и че безчестим сънуването на последните до кошмар. На един кон вземаме единствената минута, която има — минута без изход, минута с големина на мравка и която не се удължава в спомени или в надежди, — и го затваряме между лубите на една каруца, и то при нашенски режим или на Света Федерация Пощальонска.) Стопанин на тези три йерархии според Рудолф Щайнер е човекът, който си има и Аз: струва си да го речем, памет за миналото и предвиждане на бъдещето, струва си да го речем, времето. Както се вижда, свойството на единствени обитатели на времето, предоставено на хората, на единствените предвиждащи и исторически, не е първоначално у Кожибски. Неговото впитане — също очаровашо, — че животните са в чистата сегашност или вечност и вън от времето, също не е първоначално. Щайнер го посочва; Шопенхауер го постулира постоянно в това съчинение, наречено скромно глава, което е вторият том на *Светът като воля и представа* и което се отнася до смъртта. Маутнер (*Речник на философията*, III, с. 436) го предлага с ирония. Изглежда — пише той, — че животните имат само тъмни предчувствия за времето редуване и за времетраенето. А пък човекът, когато е и психолог от новата школа, може да различава във времето две впечатления, разделени само от 1/500 от секундата.

Гаспар Мартин, упражняващ метафизика в Буенос Айрес, оповестява това безвремие на животните и даже на децата като някаква преизвестна истина. Пише така: *Представата за време липсва у животните и у човека се явява първо с напредването на културата. (Времето, 1924)* Било на Шопенхауер или на Маутнер, на теософската традиция или дори на Кожибски, истината е, че това виждане за последователното и подредено човешко съзнание спрямо моментната вселена е действително величаво^[1].

Продължава изложителят: *Материализмът каза на човека: стани богат с пространство. И човекът забрави своята собствена задача. Своята благородна задача да трупа време. Искам да река, човек започна да завладява видимите неща. Да завладява хора и земи. Така се роди измамата с напредничавостта. И като груба последица, роди се сянката на напредничавостта. Роди се империализмът.*

Нужно е, следователно, да се възстанови третото измерение на човешкия живот. Необходимо е то да се задълбочи. Потребно е човечеството да се насочи към своята разумна и истинска участ. Човек отново да прави капитал от векове вместо капитал от левги. Човешкият живот да бъде по-напрегнат вместо по-развит.

Заявявам, че не разбирам предходното. Смятам за измамливо противостоеенето между двата необорими възгледа за пространство и за време. Знам с положителност, че родословието на тази грешка е прочуто и че сред нейните предци трябва да се намира майсторското име на Спиноза, който даде на своето безразлично божество — *Бог или природа* — атрибутите на мислене (струва си да речем — на почувстваното време) и на просторност (струва си да речем — на пространството). Мисля, че за един добър идеализъм пространството не е нищо друго освен една от формите, съставлящи наситеното течение на времето. То е един от епизодите на времето и, обратно на естественото съгласие на неметафизиците, разположено е в него, а не обратното. С други думи: пространственото отношение — по-нагоре, ляво, дясно — е едно уточнение както толкова други, не една непрекъснатост.

Пък и трупането на пространство не е противно на трупането на време: това е един от начините за осъществяване на тая, за нас единствена, операция. Англичаните, които по случаен или гениален тласък на писаря Клайв Уорън Хейстингс завладели Индия, не

натрупали само пространство, но и време: тоест, опитности, опитности от нощи, дни, поля, планини, градове, хитрини, геройства, предателства, болки, участии, смърти, чуми, зверове, щастия, обреди, космогонии, диалекти, богове, благоговения.

Връщам се към метафизическото разглеждане. Пространството е едно произшествие във времето, а не всеобща форма на интуиция, както наложи Кант. Има цели провинции на Битието, които не го изискват — тези на обонянието и слуха. Спенсър, в своя наказателен преглед на разсъжденията на метафизиците (*Начала на психологията*, част седма, глава четвърта), е размишлявал доста над тая независимост и я укрепва така, с много редове, с това свеждане до нелепост: *Който си помисли, че мирисът и звукът имат за форма на интуиция пространството, лесно ще се убеди в своята грешка само като подири лявата или дясната страна на един звук или като опита да си представи един мирис наопаки.*

Шопенхауер с по-малка чудатост и по-голяма страст бе заявил вече тази истина. *Музиката — пише, — е едно толкова непосредствено обективизиране на волята, както вселената.* (Цитираната творба, том първи, книга трета, глава 52.) Това е постулиране, че музиката не се нуждае от света.

Искам да допълня тия две прочути въобразености с една моя, която ги доразвива и облекчава. Да си представим, че целият човешки род се снабдяваше с действителности само чрез слушане и мирисане. Да си представим отстранени така зрителните, сетивните и вкусовите възприятия и пространството, определяно от тях. Да си представим също — логическо разширяване — едно по-изострено възприемане на онова, което отбелязват останалите сетива. Човечеството — тъй опризрачено по наша преценка от тази катастрофа — ще продължи да тъче своята история. Човечеството ще забрави, че е имало пространство. Животът, в своята безтегловна слепота и своята безтелесност, би бил толкова встрастяващ и точен, колкото и нашият. За това предполагаемо човечество (не по-малко изобилстващо с воля, нежности, непредвидливости) няма да река, че ще влезе в черупката на пословичния орех: твърдя, че би било извън и отсъстващо от всякакво пространство.

[1] Би трябвало да се прибави името на Сенека *Писма до Луцилий*, 124. ↑

ЗАСЛУГИ

Имате удоволствието да четете тази книга благодарение на *Моята библиотека* и нейните всеотдайни помощници.

МОЯТА БИБЛИОТЕКА



<http://chitanka.info>

Вие също можете да помогнете за обогатяването на *Моята библиотека*. Посетете **работното ателие**, за да научите повече.